

Федорова Є. В.

Київський національний університет культури і мистецтв

ВИДОВИЩНА ЗАЧІСКА ЯК ІСТОРИЧНЕ ЯВИЩЕ

УДК 687.53:17.022

Федорова Є. В. Видовищна зачіска як історичне явище.

На сучасному етапі гостро постає питання побудови власного іміджу, актуальності набуває питання способів його вдосконалення. Зачіска є одним із проявів візуального сприйняття іміджу особистості, отже, у пошуку її нових форм звертаються до видовищних зачісок як дієвого виразника сучасних модних тенденцій. Пошук модних напрямів, доцільних щодо побудови іміджу певної особистості, спонукає до виявлення історичних аспектів формування та розвитку видовищної зачіски, які поглиблюють та вдосконалюють механізми створення сучасних видовищних зачісок як віддзеркалення модних тенденцій у побутових формах.

У статті розглянуто параметри сучасного габітарного іміджу, який дозволяє оптимізувати зовнішній вигляд людини, а саме одним із напрямків габітарного іміджу є перукарське мистецтво, у якому, відповідно, чільне місце належить зачісці. Нами був виконаний крок у розв'язанні проблем презентації робіт, що з цими проблемами стикаються дизайнери зачісок, демонструючи свої роботи на подіумі, оскільки фахові подіумно-мистецькі заходи в наш час є основним середовищем отримання інформації про останні модні віяння у перукарському мистецтві за рахунок видовищних зачісок. Для вирішення цього питання був проведений детальний аналіз історичних зачісок європейських держав та виокремлення основних концептуальних складових видовищної зачіски кожного історичного періоду, оскільки аналіз видовищної зачіски як історичного явища є найкращим підґрунтям для іміджмейкерів у формуванні нових видовищних моделей, за рахунок створення нових модних форм та текстур.

Ключові слова: імідж, габітарний імідж, зачіска, історична зачіска, видовищна зачіска.

Федорова Е. В. Зрелищная прическа как историческое явление.

На современном этапе остро стоит вопрос построения собственного имиджа, актуальность приобретает вопрос способов его совершенствования. Прическа является одним из проявлений визуального восприятия имиджа личности, следовательно, в поиске ее новых форм обращаются к зрелищным прическам как действенному выразителю современных модных тенденций. Поиск модных направлений, целесообразных относительно построения имиджа определенной личности, побуждает к выявлению исторических аспектов формирования и развития зрелищной прически, углубит и усовершенствует механизмы создания современных зрелищных причесок как отражение модных тенденций в бытовых формах. В статье рассмотрены параметры современного габитарного имиджа, который позволяет оптимизировать внешний вид человека, а именно одно из направлений габитарного имиджа — парикмахерское искусство, в котором, соответственно, ведущее место принадлежит прическе. Нами был выполнен шаг в решении проблем презентации работ, с которыми сталкиваются дизайнеры причесок, демонстрируя свои работы на подиуме, поскольку профессиональные подиумно-художественные мероприятия в наше время являются основной средой получения информации о последних модных веяниях в парикмахерском искусстве за счет зрелищных причесок. Для решения этого вопроса были проведены детальный анализ исторических причесок европейских стран и выделение основных концептуальных составляющих зрелищной прически каждого исторического периода, поскольку анализ зрелищной прически как исторического явления — лучшее основание для имиджмейкеров в формировании новых зрелищных моделей, за счет создания новых модных форм и текстур.

Ключевые слова: имидж, габитарный имидж, прическа, историческая прическа, зрелищная прическа.

Fedorova E. Spectacular hairstyle as a historical phenomenon.

Research issue. Currently, image and its role in achieving professional and personal success becomes a serious and popular

subject in conversations. The need for a positive image becomes more and more obvious [14, p. 192]. To gain a good name, i.e. a positive image, a successful company is ready to fight using all means: enhance the quality of goods and services, expand its client base, improve management and organization of the company. Apart from customers, goods, and companies, politicians and managers also have an image [5, p. 366]. Thus, a spectacular hairstyle is closely connected to establishing an image, because it takes an important part in setting fashion trends, determines the recent trends at fashion shows.

As the issue of establishing an own image is currently considered as important, the ways directed to improved image become actual. A hairstyle is one of the means for visual perception of someone's image. Therefore, to find new forms, people address spectacular hairstyles as a historical phenomenon, in particular, to better understand existing images and to build new fashion forms by joining them. Studying this issue will allow considering peculiarities of building an image from a different angle and it will become a special kind of "instruction" on what it is necessary to pay attention to before creating a modern spectacular hairstyle, that is, in its turn, particularly important for hair and beauty industry artists in general, focused on modeling a personal image.

Analysis of recent researches and publications. The issue of interrelation of a spectacular hairstyle and an image has not received much coverage in the modern scientific and methodical literature. In particular, a scientific research on a spectacular hairstyle carried out by scientists, among whom Sharolotta Fill, S. P. Shkolnikova, V. D. Korneev, O. N. Kuleshkova, N. Dyatlova, I. S. Syromyatnikova, I. I. Obolenska, S. P. Liubyanska proves the actuality of the subject.

Sharlotta Fill in the illustrated incyclopedia "Hairstyles from antiquity to the present day" (2013) examines the hairdressing art as a living fashion element, professional skills of hairdressers from different epochs and modern time, complemented with hairstyle images. S. P. Shkolnikov in his work "Stage hairstyles, headcoverings and jewellery" describes stage male and female hairstyles, headcoverings, face-painting, make-up and accessories based on reliable historical data. V. D. Korneev in his work "Modeling and decorating hairstyles" considers the issues on modeling, styling and decorating historical, theatrical and model hairstyles, paying special attention to a spectacular hairstyle. N. Dyatlova in her publication "Hairdressing" (2002) shortly refers to hairdressing history, considers fashion and modeling hairstyles, which he classifies distinguishing a spectacular hairstyle. O. N. Kuleshova in her work "Basis of a hairstyle design" (2002) provides the classification of hairstyles apart from describing the notion "spectacular hairstyle" as well as she studies hairstyle modeling. I. S. Syromyatnikova in the publication "History of a hairstyle" (2005) observes the origins of a hairstyle from its emergence in prehistoric societies of Africans, Indians in Ancient world till the hairstyles of the XX – XXI centuries, in particular, the most typical. I. I. Obolenska in the monography "History of hairdressing" (2005), published together with S. B. Sheveliuik and L. S. Surgay, systematizes the data on hairdressing history, describes the peculiarities of hairdressing styles and technologies in different historical periods. Obolenska is also an author of the work "Hairdressing art in fashion history" (2010), dedicated to the hairstyle history, development of fashion and style from its emergence till the present day. Liubyanska in her scientific work "Hairstyle design" (2012) examines the peculiarities of the artistic approach to designing hairstyles and designer's creativity, as well as the issue related to demonstrating spectacular hairstyles on podium. The analysis of literature sources has shown that scientists mainly consider a spectacular hairstyle in the context of hairstyle history and peculiarities in technical modeling of hairstyles. Thus, the spectacular hairstyle phenomenon remains aside from the fashion industry which reflects people's tastes and preferences, affects public mind and social priorities. A separate issue consists in

demonstrating hairstyles. All hairstyle designers face this issue because professional fashion events are the main places to receive data on the latest fashion trends in hairdressing thanks to a spectacular hairstyle.

Purpose of the article: is to examine a spectacular hairstyle as a historical phenomenon in the context of peculiarities pertaining to European historical hairstyles from antiquity to present time; to trace the interrelation between a historical hairstyle and a gabitar image.

Results. Currently, establishing a positive image is highly important both for a public leader and an ordinary person. One of the image types is a gabitar image, in other words, an image of appearance or an image of the first impression, which allows optimizing a person's appearance. In its turn, one of the trends in the gabitar image is hairdressing. Therefore, the main part in this trend is given to a hairstyle because it affects the perception of a person's image and a spectacular hairstyle is aimed at producing a special impression on a viewer.

The main place for the spectacular hairstyle demonstration remains professional podium art events directly connected to the fashion industry and modern fashion trends. In addition, a spectacular hairstyle contributes the reflection of all fashion trends and its widespread popularization in comparison to other hairstyle types. This can be explained by the demonstration of spectacular hairstyles on shows, show programs, shooting of promotional and music clips, festivals, glossy editions, calendars, advertising auctions, etc., but the main place in demonstrating spectacular hairstyles is given to a dramatized podium show.

Due to widespread application of this kind of hairstyle, it is important to search for new methods and ways in modeling a spectacular hairstyle. This requires a clear understanding of historical aspects related to the emergence of a spectacular hairstyle as a separate phenomenon. Though scientific literature does not address the issue as important: the analysis of literature sources has shown that scientists mainly consider a spectacular hairstyle either in a general context of a hairstyle history or when they examine the peculiarities in technical modeling of hairstyles.

Thus, the spectacular hairstyle phenomenon remains aside from in the fashion industry which reflects people's tastes and preferences, affects public mind and social priorities.

Conclusions. Due to widespread application of this kind of hairstyle, it is important to search for new methods and ways in modeling a spectacular hairstyle. This requires a clear understanding of historical aspects related to the emergence of a spectacular hairstyle as a separate phenomenon. Though scientists mainly consider a spectacular hairstyle either in a general context of a hairstyle history or when they examine the peculiarities in technical modeling of hairstyles. Thus, the spectacular hairstyle phenomenon remains aside from the fashion industry which reflects people's tastes and preferences, affects public mind and social priorities. A detailed analysis of historical hairstyles in European countries allowed revealing the main concept components of a spectacular hairstyle in each historical period.

Keywords: image, gabitar image, hairstyle, historical hairstyle, spectacular hairstyle.

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок із важливими науковими чи практичними завданнями. На сучасному етапі про імідж і його роль у досягненні професійного й особистого успіху говорять усе частіше і серйозніше. Необхідність володіння ним стає все більш очевидною [14, с. 192]. За добре ім'я, тобто позитивний імідж, успішна компанія готова боротися всіма засобами: підвищувати якість товарів і послуг, удосконалювати клієнтську мережу, управління та організацію праці. Імідж мають не тільки споживчі товари, фірми, але також політики й керівники [5, с. 366]. Тож видовищна зачіска невідривно поєднана з формуванням іміджу, оскільки бере безпосередню участь у формуванні моди як виразник останніх тенденцій на подіумних показах.

Оскільки на сучасному етапі гостро постає питання побудови власного іміджу, **актуальності** набуває питання способів його вдосконалення.

Зачіска є одним із проявів візуального сприйняття іміджу особистості, отже, у пошуку її нових форм звертаються до видовищних зачісок як історичного явища, а саме для покращення розуміння вже існуючих силуетів і вбачаючи у них допомогу в побудові нових модних форм шляхом їх поєднання. Вивчення даного питання дозволить під новим кутом розглянути особливості проектування іміджу та стане своєрідною «інструкцією» — на що необхідно звернути увагу перед створенням сучасної «видовищної зачіски», що, у свою чергу, є безпосередньо важливим для сучасних дизайнерів зачіски та майстрів б'юти-індустрії загалом, що базують свою роботу на моделюванні іміджу особистості.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

У сучасній науково-методичній літературі проблемі взаємозв'язку видовищної зачіски та іміджу приділяється недостатньо уваги. Зокрема дослідження видовищної зачіски, здійснене науковцями, серед яких Шарлотта Філл, С. П. Школьников, В. Д. Корнеєв, О. М. Кулешкова, Н. Дятлова, І. С. Сиромятникова, І. І. Оболенська, С. П. Люблянська, свідчать про актуальність даної теми.

Шарлотта Філл в ілюстрованій енциклопедії «Hairstyles: прически от античности до наших дней» (2013) досліджує мистецтво створення зачіски як живий елемент моди, професійні можливості майстрів-перукарів різних епох та сучасності, що доповнено зображеннями зачісок. С. П. Школьников у роботі «Прически, головные уборы и украшения для сцены» (1975) надає опис сценічних чоловічих та жіночих зачісок, головних уборів, гриму, макіяжу та аксесуарів, побудованих на достовірному історичному матеріалі. В. Д. Корнеєв у роботі «Моделирование и художественное оформление прически» (1989) розглянув проблеми моделювання, конструювання та художнього оформлення історичних, театральних та модельних зачісок, приділивши увагу видовищній зачісці. Н. Дятлова у виданні «Парикмахерское дело» (2002) коротко торкається історії перукарського мистецтва, розглядає моду та завдання моделювання зачісок, які класифікує, виділяючи окремо видовищну зачіску. О. М. Кулешкова у праці «Основа дизайна прически» (2002) не лише класифікує зачіски, а й розглядає поняття «видовищна зачіска», також вивчає її моделювання. І. С. Сиромятникова у виданні «История прически» (2005) виявляє витоки зачіски від її появи у первісних обшин африканців, індійців, у Стародавньому світі — до зачісок межі ХХ–ХХІ ст., зокрема найтиповіші. І. І. Оболенська у монографії «История перукарской справи» (2005), виданій спільно із С. Б. Шевелюк та Л. С. Сургай, систематизує матеріал з історії розвитку перукарського мистецтва, висвітлює особливості перукарських стилів і технологій у різні історичні періоди. І. І. Оболенській також належить праця «Перукарское мистецтво в истории моды» (2012), присвячена історії зачіски, розвитку моди та стилю від зародження до сучасного часу. С. П. Люблянська у науковій роботі «Дизайн зачіски» (2010) розглядала особливості процесу

художнього проектування зачіски та творчість дизайнера, а також питання презентації видовищних зачісок на подіумі.

У результаті аналізу літературних джерел виявлено, що науковці розглядають видовищну зачіску переважно у контексті історії зачіски, у контексті особливостей технічного моделювання зачісок. Відтак поза увагою залишається явище видовищної зачіски як феномена індустрії моди, котрий відображає смаки та вподобання людей, впливає на громадську думку й соціальні пріоритети. Окремо постає питання презентації робіт, із яким стикаються всі дизайнери зачісок, оскільки фахові подіумно-мистецькі заходи є основним середовищем отримання інформації про останні модні віяння у перукарському мистецтві за рахунок видовищної зачіски в наш час.

Мета статті: розглянути видовищну зачіску як історичне явище крізь призму конструктивних особливостей європейських історичних зачісок починаючи від античності до наших днів; простежити взаємозв'язок історичної зачіски з габітарним іміджем.

Виклад основного матеріалу дослідження. Установка на успіх (імідж успішної людини) покликана підштовхувати людину до активних дій. Тобто повсюдне становлення іміджбілдингу впливатиме (і вже впливає) на зміну світоглядних і ціннісних орієнтацій населення [10, с. 124–125]. Американський дослідник Філіп Дейвіс у роботі «Ваш абсолютний імідж» підкреслює, що зовнішня привабливість має першочергове значення для здобуття позитивного ділового іміджу [2, с. 108; 9, с. 34].

Вирізняють **поняття** габітарного іміджу — (від латинського «habitus» — зовнішність), що акцентує зовнішній вигляд людини, його статуру, одяг, зачіску, аксесуари — так званий імідж «першого враження» [9, с. 34].

До параметрів габітарного іміджу належать: наявність ділового костюма, використання певного тону, кольору, макіяж, зачіска, наявність вимог до зачіски співробітників, аксесуари (наприклад значки з емблемою установи, шарфи, браслети тощо) [7, с. 40].

Сьогодні фахівці в області дизайну виділяють кілька напрямків габітарного іміджу, що дозволяє оптимізувати зовнішній вигляд людини: перукарське мистецтво та дизайн зачіски, мистецтво візажу, дизайн одягу, головних уборів, взуття та аксесуарів [16, с. 201].

У такому зв'язку важливе місце у габітарному іміджі належить зачісці [10, с. 125].

Зачіска завжди займала особливе важливе місце при сприйнятті образу особистості. Проблемі якості зачісок присвячувалися наукові трактати. Найбільш відомий написав чернець Аньоло Фіренцуола. У «Розмові про жіночу красу» (1540) автор наголошує: «Цінність волосся настільки велика, що прибери себе красуня найдорожчими одягом, золотом і перлами, але залиш неприбраною голову — і вона не буде красунею» [11, с. 48]. Софі Лорен належить афоризм «Зачіска впливає на те, як складається день, а в підсумку і життя» [11, с. 196].

Назва «видовищні» говорить про те, що такі зачіски справляють на глядача особливо яскраве враження, викликаючи відчуття, близькі до тих, які відчуває людина при спогляданні творів мистецтва, захоплюючись як красою і образністю, так і технікою виконання [4, с. 186].

Проекти видовищних зачісок дизайнерів реалізуються, демонструючись на показах, шоу-програмах, зйомках рекламних та музичних кліпів. Фото видовищних зачісок публікують у журналах, календарях, рекламних проспектах [6, с. 19].

Однак основним засобом демонстрації видовищної зачіски у сфері моди є подіумний показ — невід'ємна складова індустрії моди. Подіумний показ є засобом презентації зачіски та водночас специфічним видом пропаганди моди, за допомогою якого привертають увагу до сучасних модних тенденцій [6, с. 41].

Призначення видовищних зачісок направлене на демонстрацію напрямків моди як однієї з ключових іміджотворчих складових, щоби після проходження етапу демонстрації модернізувати їх у побутові форми та вже в такому вигляді донести до суспільства. Відтак видовищна зачіска невідривно поєднана з формуванням іміджу, оскільки бере безпосередню участь у формуванні моди — як безпосередній виразник останніх тенденцій на подіумних показах.

Необхідно зазначити, що за ступенем об'ємності силуети зачіски поділяються на скульптурні, декоративні та напівприлегли [6, с. 74].

Скульптурний силует повторює форму черепа. Зачіски мають невеликий об'єм.

Декоративний силует змінює абрис голови, приховує недоліки форми черепа і разом із цим вносить зміни у пропорції. Зачіски мають об'ємну форму.

Напівприлеглий силует увібрив у себе властивості двох попередніх.

Говорячи про видовищну зачіску, мають на увазі зачіску з декоративним силуетом, для досягнення якого використовуються каркасна основа незалежно від її матеріалу та / або велика кількість помпезних та / чи дорожочінних прикрас.

Кожна історична епоха характеризується своїм особливим стилем і модою. Саме за основними елементами одягу і його доповненням, зачіскою сьогодні можна визначити приналежність людини до того чи іншого історичного періоду. Зачіска в далекому минулому не тільки прикрашала людину, але й була знаком професії, соціального стану, національної приналежності або навіть, в особливих випадках, політичних поглядів [3, с. 4].

Розглянемо формування і становлення видовищних зачісок європейських держав.

Стародавній Єгипет. Історія Стародавнього Єгипту складає майже три тисячоліття [8, с. 10]. На чолі держави стояв фараон-деспот, що володів необмеженою владою, був прирівняний до синів небесного бога Ра (Сонця) [12, с. 27].

Вивчення давньоєгипетських пам'яток, зокрема скульптур, доводить, що в ті давні часи

жінки носили вельми вигадливі зачіски [13, с. 11]. За формою, величиною і кольором перук легко можна було розпізнати, хто еліта, а хто — лише жінка вільного єгиптянина [11, с. 9].

Знатні особи, фараон і його оточення носили великі за розміром перуки [12, с. 29]. Зачіски знаті вирізнялися пишнотою і в основному були схожі на геометричну фігуру — трапецію. Хоча основним атрибутом зачіски була перука, вона все ж не вирізнялася великою різноманітністю, особливо у чоловіків [12, с. 28]. Деякі жінки одягали подвійні перуки. При цьому на голену голову надягали одну перуку, а на неї другу, коротшу [8, с. 11–12].

В урочистих випадках надягали довгі перуки, завиті крупними паралельними локонами. Іноді завивка замінювалося рядами щільно укладених кіс [12, с. 29].

Стародавня Греція. Історія давньогрецького античного суспільства починається приблизно в XI ст. до н. е. [8, с. 21]. Про зачіски Стародавньої Греції можна судити з пам'яток скульптури, предметів прикладного мистецтва. Перукарське мистецтво було вже на високому рівні [12, с. 39].

Складні зачіски з довгими локонами — привілей давньогрецьких жриць і куртизанок, так само як і різнокольорові перуки [11, с. 14].

Вартість перук була така велика, що вони купувалися лише багатими громадянами. Зможні люди повинні були мати по кілька перук. Для кожної пори дня і року існувала окрема перука [12, с. 43].

Стародавній Рим. Історія Давньоримської держави зародилася в VIII–VI століттях до н. е. [15, с. 24]. Жінки Стародавнього Риму раннього періоду запозичили грецький стиль і носили відносно прості зачіски. Згодом у моду ввійшли більш складні зачіски. З'явилося безліч стилів: «митра», «анадема», «весіка», «сітка», «хвиля», «корімбюн», «кошик» тощо. Назви найчастіше були пов'язані з предметами, які використовувалися при створенні зачіски, — від шовкових стрічок і тонко сплєтених золотих сіток, прикрашених дорогоцінними каменями й перлами, до вовняних пов'язок і вуалей [13, с. 12].

Наприкінці республіканського періоду зачіски стали складнішими. Використовували завивку, складні плетіння, валики. Особливо складними і декоративними були зачіски в імператорський період. Застосовували каркаси, велику кількість накладного волосся, набули популярності перуки. Для каркасів використовували мідний дріт, спеціальні м'які підкладки, обручі, картон, діадеми [8, с. 31].

У період імперії законодавцями мод на зачіски були імператори, їхні дружини, наближені до них особи [8, с. 31]. Період правління імператора Флавія відзначений зміною стилю зачісок. Дами з вищого римського суспільства робили складні зачіски з сильно скрученого волосся, що були схожі на вежі. Споруди ці трималися на дротяних каркасах і закріплювалися захованими у волоссі шпильками [13, с. 12]. Особливо незвичайними, складними та гарними були жіночі зачіски у період панування імператора Нерона. Форми зачісок іноді нагадували амфори, водоспади, корони. У зачіски впліталися стрічки, зо-

лоті шнури й навіть смуги тканин. Доповнювали їх намистинами, брошками, гемами [8, с. 32].

Зачіски часів Імперії були настільки вишукані та різноманітні, що знаменитий поет, знавець мод Овідій Назон писав: легше перерахувати жолуді гіллястого дуба, ніж зачіски римлянок. Зачіски змінювали декілька разів на день [12, с. 48].

Зачіски поступово збільшувалися у висоту, тому стали використовувати дротові каркаси, підкладні валики, спеціальні прикраси з мідного дроту у вигляді витончених діадем для підтримки і зміцнення пасом волосся. Складні, багатоярусні зачіски вимагали великої кількості волосся, тому стали користуватися накладним волоссям-перуками [12, с. 48].

Середньовіччя. Історія культури феодального суспільства поділяється на три періоди: до-романський (VI–IX ст.) — раннє Середньовіччя; романський (IX–XIII ст.) — зріле Середньовіччя; готичний (XIII–XIV ст.) — пізнє Середньовіччя [12, с. 68].

У міру розвитку і зміцнення феодального ладу росла могутність церкви і її вплив на всі сфери життя середньовічного суспільства [12, с. 68]. У зв'язку із впливом християнства зачіски були прості і скромні, відповідно до вказівки костелів, жінки носили чепчики, косинки, часто виконані з дорогих матеріалів [1, с. 4]. Феодальна знать носила ті ж зачіски, що і простий народ. Різницю складали лише головні убори, прикраси [12, с. 68]. Жінки, незалежно від стану, були зобов'язані покривати голову, як того вимагала церква [12, с. 69]. Відтак, говорючи про епоху Середньовіччя, неможливо поєднувати її з видовищними зачісками через надмірний вплив християнської церкви.

В епоху Відродження, або Ренесансу (в Італії — XIV–XVI ст., в інших країнах Західної і Центральної Європи — кінець XV — XVI ст.) [12, с. 84], практично єдиним місцем виникнення нової перукарської моди залишався королівський палац, і в 90 випадках зі 100 автором чергової моделі була королівська особа [11, с. 57].

У Франції жіночі зачіски першої половини XVI століття стали досить високими, «келлеподібної» форми, з каркасами всередині із залізного чи мідного дроту. Завиті локони маскували високий каркас, повністю приховуючи його, але повторюючи його форму. Згодом форма каркаса стала змінюватися — з'явилися зачіски у формі «груші», «яблука», «кажана» [12, с. 98].

В урочистих випадках зачіски посипалися товченим мускатом, срібною фольгою. Особливо прикрашалися зачіски типу «вежі» («ля тур»), що їх ввела в моду королева Маргарита Наваррська (1492–1549). Зачіска була зроблена на каркасі, волосся завивали і покривали такою кількістю коштовностей, що його (волосся) майже не було видно [12, с. 98–99; 11, с. 59].

За часів правління королеви Марії Медічі (1610–1617) придворні дами носили зачіску «ракета»: все волосся завивали і підводили вгору конусом. Окремі пасма запліталися в плоскі косички і розташовувалися хрестоподібно. Ця зачіска була дуже модною при дворі, і слово «ракета» в цей час означало тільки згадану зачіс-

ку (слово «ракета» — латинського походження, лише набагато пізніше це слово набуло нового значення — «літальний апарат») [12, с. 99].

У іспанок найпопулярнішою була зачіска з вишуканим валиком, яка за формою нагадувала серце. У святкових зачісках таких валиків могло бути кілька. Ці зачіски поступово стали урочисто високими. Для їх виконання використовували підкладні валики, металеві каркаси. Наприкінці XVI століття зачіски стали високими, конусоподібними [8, с. 69].

У представниць панівної верхівки можна було побачити зачіски, виконані на перуках рясявого або рудого кольору. Такі перуки робили не тільки з волосся, а й із ниток. Доповнювали зачіски наколками з мережива, нитками перлів, штучними пасмами — золотими і сріблястими локонами [8, с. 69].

В Англії у XVI столітті, за часів Єлизавети, модною стає висока конусоподібна зачіска із завитих локонів із прикрасами з коштовностей або подібної форми перуки шафранного кольору [15, с. 46].

У 80-х роках XVI століття публіка полюбила новий стиль — «помпадур». Для нього були характерні елегантні чепчики і високі зачіски, які трималися на каркасі [13, с. 33].

XVII століття. У європейському мистецтві кінця XVI — середини XVIII століття виник новий художній стиль — бароко [12, с. 112].

Франція XVII століття стає законодавицею мод і основним постачальником предметів розкоші. Модні віяння диктувалися не тільки фаворитами і фаворитками короля, але й самим королем. Смаки останнього зводилися до закону, а носіння того, що носив король, вважалося одним із проявів вірнопідданих почуттів. Одним із предметів наслідування була зачіска [15, с. 48].

З 1624 року в моду входить пишна завита перука. Мистецтво перукарів дозволило удосконалити громіздкі, незручні волоссяні вироби, якими були перші перуки [12, с. 115]. Потреба в модних перуках була настільки великою, що вже в перші роки свого правління Людовик XIV вводить у штат обслуговуючого персоналу двору 500 перукарів. Перуки набувають величезних розмірів. Для зручності їх носіння голили голову або високо підголювали лоб [15, с. 49].

За Людовика XIV зачіски фавориток змінювалися щодня [11, с. 84]. У день весілля герцога Бургундського, писав у донесенні посол Італії при дворі Короля-Сонця, «...всі збожеволіли. Хорошим перукарям платили по 20 луїдорів за годину. Пані не шкодували ніяких грошей... Було точно уві сні, точно в зачарованому царстві. Блищали краса і велич. Очі не хотіли вірити небаченим, яскравим жінкам у пишних зачісках. На волосся їх красувалися дорогоцінні кільця, або їх переплітали нитки діамантів» [11, с. 86].

1680 року увійшла в моду нова та найбільш популярна форма зачіски в різних варіаціях (залежно від країни) [15, с. 52; 1, с. 5] під назвою «а ля Фонтанж» і протрималася на піку популярності до кінця стилю бароко, а точніше аж до 1713 року [8, с. 80].

В основі цієї моди були різні модифікації з природних і штучних локонів, переплетених стрічками. Один локон зазвичай спадав із потилиці на груди, над чолом з обох боків укладали два завитки у вигляді місяця. Зачіску прикрашали квітами, мереживом, коштовностями. Деякі варіанти «фонтанжів» на зразок перук-капельюхів мали каркас із дроту. Щоб носити подібну конструкцію, деякі жінки попередньо голили голову [8, с. 80–81]. Зачіска моментально увійшла в моду при Версальському дворі, і згодом фонтанжі стають відомі більш ніж у 100 видах [15, с. 52], назви їм давали залежно від того, як був змодельований образ і укладені локони [13, с. 47].

XVIII століття. У мистецтві на зміну стилю бароко в першій половині XVIII століття приходить більш витончений декоративний стиль рококо (з франц. «візерунок із каменів і мушель») [12, с. 128]. Виникнувши у Франції, стиль рококо отримує особливий розвиток за часів правління короля Людовика XV (1715–1774). Центром формування моди на довгі роки стає Париж, напрямок у моді й досі диктує королівський двір [12, с. 132].

У 30-ті роки XVIII ст. з'явився новий силует зачіски. Великі, овальні, гладенькі, створені зі збитого волосся форми зачісувалися догори. Ці зачіски горизонтально прикрашалися стрічками або буклями. У деяких випадках на потилиці додатково кріпили постижі, квіти, пір'я, брошки, посипали пудрою, випускали з потилиці на груди одне або два пасма. З метою збереження конструкції складних об'ємних зачісок, використовували спеціальні помади для волосся, яєчний білок, тваринний жир [8, с. 87–88].

Друга половина XVIII століття в придворних колах ознаменувалася створенням зачіски, яка вражала уяву — її висота досягала 50–70 см [15, с. 58].

Споруджувалася вона майстерними перукарями — «куаферами». Створення такої зачіски вимагало тривалого часу, і робилася вона в кілька прийомів. Волосся розчісували від маківки на різні боки, на голову ставився легкий плетений кошик (каркас), на нього щільно натягували волосся з усіх боків і закріплювали їх нагорі, потім покривали зверху шиньйонами зі штучного волосся. Ця баштоподібна зачіска покривалася помадою або маслом і густо запудрювалася. І тільки тоді починалося її прикрашання стрічками, мереживами, квітами, коштовностями (особливо популярними були перлинні нитки) й об'ємними зображеннями людей, птахів, фруктів тощо. На таких зачісках можна було побачити цілі сцени: орача за плугом у вітряка, театральну виставу, дуель, дитину в колісці, а також карети, фрегати з вітрилами та ін. Створення таких зачісок зводилося в ранг мистецтва. Відомий навіть спеціальний трактат перукаря Легро «Мистецтво і зачіска французьких дам» [15, с. 58–59].

Для зручності пересування в каретах і закритих ношах — носили перуки Болера зі спеціальним механізмом, який допомагав змінювати висоту зачіски [15, с. 59].

У 60–70-ті роки XVIII століття зачіски являють собою цілі волоссяні споруди в півметра

висотою, що зводяться майстерними перукарями-куаферами протягом декількох годин [12, с. 133]. Приблизно 1772 року з'явилася грандіозна зачіска «Орега-Вох». Висота цієї запаморочливої конструкції від підборіддя становила трохи менше півтора метри [13, с. 59].

Незабаром на зміну цій зачісці прийшов іще більш складний фасон «пуф» — майстерне спорудження, скріплене шпильками, прикрашене пір'ям і стрічками. На цю зачіску прилаштовували квіти, фрукти, овочі, птахів, мініатюрні фігурки пастушків і пастушок із міфічних алегорій, виготовлені з пап'є-маше [13, с. 59].

1780 року куафер Леонар придумав для королеви Марії-Антуанетти складну зачіску, прикрашену хвилями шифону, пір'ям, коштовностями. Для того щоб її виконати, потрібно було вдаватися до допомоги каркаса. Опору обплітали волоссям, маскуючи залізни або дерев'яні прутки. На такі високі зачіски використовували до десятка шиньонів, прикріплюючи їх по поясу, на які поділялася вся зачіска. Часто каркаси заповнювалися батистовими хусточками або тонким папером, щоб особливо не обтяжувати зачіски, які робили індивідуально [12, с. 133].

Зачіски зазвичай прикрашалися не тільки стрічками і пір'ям, а й бутафорськими виробами. Нагорі конструкції прикріплювали фігурки людей, опудала тварин, квіти і плоди. Назви зачісок мінялися так само швидко, як і самі силуети. Так, з нагоди морської битви з'явилася зачіска «фрегат» [12, с. 133].

В останні роки XVIII століття зачіска стає більш приземленою [12, с. 133].

XIX століття. На початку XIX століття моду продовжує диктувати Франція. В архітектуру і мистецтво приходить стиль ампір (1799–1815 у Франції), що в перекладі з французької означає «імперія». Цей художній стиль називають також пізнім класицизмом [8, с. 99].

Він з'явився в першій чверті XIX століття в усіх країнах Європи. Але батьківщиною ампіру вважається Франція часів Наполеона I, який, скориставшись кризою Директорії, в союзі з великою буржуазією здійснив державний переворот і 1804 року оголосив себе імператором. Він мріяв про відродження величі Римської імперії. Тому у Франції починає проявлятися бурхливий інтерес до античності [12, с. 151].

Стиль бідермейєр (бідермаєр). У 1830–1840-ві роки тон задає Відень, з'являється новий напрямок, названий «бідермейєр» [12, с. 156].

Увійшли в моду зачіски з великими скроневими пучками і петлями на маківці, для яких використовувалися штучні локони. Зачіска піднялася вгору у вигляді петель і бантів з волосся, залишаючи відкритою потилицю. Така зачіска робилася з різного виду локонів і була дуже перевантажена деталями. Ці зачіски отримали назву стилю «бідермаєр» та виконуються для парадних виходів, балів і свят [12, с. 156–157]. У конструкції використовували каркаси. Маючи єдину силуетну форму, вони практично не повторювалися за оформленням. Це були справжні витвори мистецтва [8, с. 103].

Оглядач «Московського телеграфу» повідомляє подробиці: «В головних дамських уборках цветы, бриллиантовые, золотые и серебряные колосья накальваются на верхней части головы и превышают собою самые высокие складки волосов. Часто цветы бывают на длинных стельках, чтобы при малейшем движении головы они могли качаться. На задней стороне некоторых из сих уборок прикальвают широкий бант из газовой ленты, у которой висящие концы столь длинны, что простираются гораздо ниже пояса»; «Самые странные уборки головные теперь в самой большой моде. Ленты смешивают с цветами и бриллиантами, с перьями. Иногда дамы все это собирают вместе»; «Заметили пучки белых перьев, образующие диадему на лбу, и в той же уборке на задней части головы, виден был хвост райской птички: между ними возвышались огромные банты лент с золотыми сеточками и с рядом пологой. Часто страусовые перья, в разных направлениях, видные с одной стороны и букли, бриллиантовые колосья с гребенкою, осыпанною камнями с другой» [11, с. 132–136].

Стиль «друге рококо». Французька революція 1848 року ознаменувала кінець стилю бідермейєр. Настав час безмірної розкоші, а разом із тим еkleктики в моді, тобто поєднання різноманітних стилів. З 1850 року до кінця 1860-го панував «виставковий» стиль «другого рококо» [8, с. 109].

Моду, як і раніше, диктувала аристократія. Утіленням жіночності та предметом наслідування з 1853 року стала імператриця Євгенія Монтихо, дружина Наполеона III (племінника Наполеона I). Розкішне вбрання з криноліном вимагало відповідної зачіски, оздобленої живими квітами. Імператриця мала гарне золотаве волосся, і жінки, прагнучи наслідувати Євгенію, намагалися висвітлювати волосся [8, с. 109].

У 50–60-ті роки XIX століття поширюються силуети, які були модні при дворі французької королеви Марії-Антуанетти. Цей стиль, що знову виник, отримав назву «другого рококо», оскільки повторював багато в чому лінії і деталі стилю рококо. Це повторення можна пояснити тим, що при дворі імператриці Євгенії всі захоплювалися модою страченої королеви. Сама імператриця Євгенія була великою її прихильницею [12, с. 163].

У 1870-ті роки XIX ст. перукарі створювали «хитромудрі споруди»: виходили так звані «каскади», коли високо підняте від скронь волосся, перехоплене оксамитовою стрічкою в тон сукні, спадало завитками і на потилиці завершувалася одним або двома кокетливими локонами. Форма цієї зачіски абсолютно точно повторювала силует турнюра, що увійшов в моду, — пишної драпіровки сукні ззаду, трохи нижче талії (шиньйони при цьому продовжували грати головну роль) [15, с. 68].

У 1880-х роках знову з'явилися складні високі зачіски, що склалися з об'ємних локонів, валиків і кіс; це викликало потребу в штучних волоссяних пристосуваннях [15, с. 68].

Бальні зачіски чеховської пори, 1886 року, і без того набагато вищі, ніж повсякденні, при-

крашалися страусиним пером, пришпиленою до мереживної розетки брошкою, коштовностями. «З діамантів робляться фіалки, троянди та інші квіти та прикріплюються маленьким дротом сторч на зачісці. Такі діамантові квіти можна змішувати зі свіжими зеленими листочками». «Бальна зачіска молодої жінки: все волосся спереду хвилясте та високо підняте вгору і покривається розкішними нитками великих перлів. На лоб спускаються найдрібніші локони, збоку до зачіски приколюється черепаховий гребінь і пір'я. Волосся ззаду цієї ефектної зачіски зачісується вгору, як у зачіски "Psyche". Внизу дрібне волосся на потилиці злегка завивається шипчиками» («Новий російський базар», 1887) [11, с. 162–164].

XX століття. Стиль модерн. Провідний стильовий напрям кінця XIX — початку XX ст. у культурі та мистецтві має назву «модерн». Під цим поняттям слід розуміти прикмети сучасного, новітнього стилю. Прогресивні риси модерну дали поштовх до розвитку нових творчих напрямів, таких, як конструктивізм і функціоналізм [8, с. 116].

З початку XX століття відчувається потужний технічний підйом, робляться відкриття в галузі науки, розвивається масове виробництво із залученням жіночої та дитячої праці. Усе це впливає на моду, яка стає більш демократичною [12, с. 173].

Усе частіше зразками для наслідування стають актриси і актори кінематографа й театру, співаки та спортсмени [12, с. 174].

Дедалі частіше зустрічалися зачіски з ондульованим волоссям («ондуляція», тобто «завивки», «ondulenh» — «хвилястий») — активна текстура стала основою зачісок [8, с. 116].

На зламі XIX–XX століть дефіцит своєї маси волосся заповнюється фальшивими накладками — «бандо». Велике, середнє і мале «бандо» — обов'язковий набір світської дами, яка не могла похвалитися власним розкішним волоссям [11, с. 168].

Зачіски «бандо» у період модерну нагадували «бандо Ежені» — імператриці Євгенії. Зачіски конусоподібної форми створювали як із прямого, так і з ондульованого волосся [8, с. 116].

Перша світова війна 1914–1918 років дуже вплинула на жіночі зачіски. Міцно увійшла в моду коротка стрижка. І якщо раніше коротке волосся вважалося ознакою «неблагонадійності», то тепер це стало звичайним явищем [12, с. 176].

Мода на коротку стрижку означала повну відмову від зачісок з довгого волосся [12, с. 177]. Однак зачіски нікуди не зникли, а значно зменшилися в розмірах [12, с. 178]. З'явившись на початку XX ст., коротка стрижка швидко підкорила Європу й інші країни світу, увійшла в моду, силует і форма її стали ускладнюватися, втрачаючи строгість, набуваючи жіночність [12, с. 12]. Перука втратила своє станове значення, стала декоративним додатком до костюму — як сумочки, рукавички, прикраси [12, с. 12]. Зачіски повсякденні, вечірні стали мало відрізнятися

одна від одної [12, с. 197]. А 1983 року зачіски в побуті взагалі перестали ділитися на денні та вечірні [12, с. 191].

Однак історія видовищної зачіски на цьому не зникає, а лише переходить на новий рівень свого існування — відтепер середовищем її існування стають подіуми професійних культурно-мистецьких заходів. Одними з таких є конкурси.

Уперше міжнародний конкурс краси був організований П. Т. Барнумом у червні 1853 року в США. Перукарське мистецтво стало складовою програми конкурсів [8, с. 279].

Перші офіційні змагання між перукарями постсоціалістичних країн, проведені 1961 року, за своєю концепцією нагадують сучасні конкурси перукарського мистецтва [8, с. 279].

Висновки. На сучасному етапі створення позитивного іміджу є безпосередньо важливим і для публічного лідера, і для звичайної людини. Одним із параметрів іміджу є габітарний імідж, інакше кажучи, імідж «зовнішнього вигляду», або імідж «першого враження», який дозволяє оптимізувати зовнішність особистості. У свою чергу, одним із напрямків габітарного іміджу є перукарське мистецтво, відповідно, у цьому напрямку чільне місце належить зачісці, оскільки вона має вплив на сприйняття образу особистості, а під видовищною зачіскою розуміється управління особливого враження на глядача.

Основним середовищем існування видовищної зачіски є професійні подіумні мистецькі заходи, що мають безпосередній зв'язок із модною індустрією та сучасними напрямками моди. Крім цього, видовищна зачіска сприяє найбільш повному відображенню тенденцій моди та більш широкій її популяризації, порівняно з іншими видами зачісок. Поясненням цього є демонстрація видовищних зачісок на показах, шоу-програмах, зйомках рекламних та музичних кліпів, фестивалів, у глянцевих виданнях, календарях, рекламних проспектах та ін., але чільне місце у демонстрації видовищних зачісок належить театралізованому подіумному показу.

У зв'язку з широким застосуванням даного виду зачіски важливим є пошук нових методів та способів моделювання видовищної зачіски, для цього необхідним є чітке розуміння історичних аспектів формування видовищних зачісок як окремого явища. Однак науковці розглядають видовищну зачіску переважно або у загальному контексті історії зачіски, або лише з точки зору особливості технічного моделювання зачісок. Відтак поза увагою залишається явище видовищної зачіски як феномена індустрії моди, котрий відображає смаки та вподобання людей, впливає на громадську думку й соціальні пріоритети. Проведений детальний аналіз історичних зачісок європейських держав дав можливість виокремити основні концептуальні складові видовищної зачіски кожного історичного періоду.

Перспективи подальших досліджень вбачаються у висвітленні проблеми практичного представлення видовищних зачісок через призму фестивального процесу.

Література:

1. Батурчик Н. П. Парикмахерские работы [Текст] / Н. П. Батурчик. — Минск : Вышэйшая школа, 1977. — 240 с. : ил.
2. Дейвис Ф. Ваш абсолютный имидж : кн. для политиков и бизнесменов, мужчин и женщин [Текст] / Ф. Дейвис ; [Пер. В. Титкова ; ред. А. Борисов]. — 3-е изд., доп. — М. : Внешсигма, 1997. — 320 с. — ISBN 5-8629-19-97.
3. Дятлова Н. Парикмахерское дело [Текст] / Н. Дятлова. — Ростов н/Д. : Феникс, 2002. — 288 с. — (Учебники, учебные пособия). — ISBN 5-222-02214-5.
4. Кулешкова О. Н. Основы дизайна прически [Текст] : учебное пособие для 10–11 классов / О. Н. Кулешкова, О. Б. Читаева, Т. Н. Бутко. — М. : Издательский центр «Академия», 2002. — 192 с. — ISBN 5-7695-0939-2.
5. Культура и культурология : Словарь [Текст] / ред.-сост. А. И. Кравченко. — М. : Академический проект ; Екатеринбург : Деловая книга, 2003. — 926 с.
6. Лубянська С. П. Дизайн зачіски [Текст] : навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл. / С. П. Лубянська ; Київська академія перукарського мистецтва ; ред. Л. Г. Василенко. — К. : Кондор, 2010. — 216 с. — ISBN 978-966-351-316-4.
7. Михайлов Д. М. Корпоративная культура учреждения социальной сферы [Текст] : выпускная квалификационная работа / Д. М. Михайлов ; Рос. гос. проф.-пед. ун-т, Ин-т гуманитар. и соц.-экон. образования, Каф. социологии и соц. работы. — Екатеринбург, 2016. — 82 с.
8. Перукарське мистецтво [Текст] : підручник : У 3 кн. Кн. 1. Історія перукарської справи / І. І. Оболенська, Л. С. Сургай, С. Б. Шевелюк ; за заг. ред. В. Ф. Орлова. — К. : Грамота, 2005. — 350, [1] с. — (Професійно-технічна освіта). — ISBN 966-8066-82-0. — ISBN 966-8066-70-7 (кн. 1).
9. Прилуцкая А. Е. Организационная культура и имидж современного руководителя [Текст] : учеб. пособие / А. Е. Прилуцкая. — Х. : Нац. аэрокосм. ун-т им. Н. Е. Жуковского «Харьк. авиац. ин-т», 2013. — Ч. 2. — 76 с.
10. Приходько Л. С. Имиджбилдинг как проектирование успешности [Текст] / Л. С. Приходько // XXI век — век дизайна : материалы I Всероссийской научно-практической конференции, 21–22 сентября 2005 г., г. Екатеринбург / Рос. гос. проф.-пед. ун-т. — Екатеринбург, 2005. — С. 122–125.
11. Резанова Н. Ю. Локоны жгучий, локоны черный. История женских причесок [Текст] / Наталия Резанова. — М. : Зебра Е, 2013. — 208 с. — (Популярная энциклопедия моды). — ISBN 978-5-905629-86-0.
12. Сыромятникова И. С. История прически [Текст] : [учеб. для театральных художественно-технических училищ] / И. С. Сыромятникова. — 3-е изд., перераб. и доп. — М. : РИПОЛ классик, 2005. — 288 с. : ил. — ISBN 5-7905-3429-5.
13. Филл Ш. Hairstyles : Прически [Текст] : от античности до наших дней / Шарлотта Филл ; [пер. с англ. Е. Егоровой]. — М. : КоЛибри, 2013. — 512 с. : ил.
14. Хатуева М. Д. Имидж-дизайн как метод формирования современного специалиста [Текст] / М. Д. Хатуева // Инновации в профессиональном и профессионально-педагогическом образовании : тезисы докладов 16-й Всероссийской научно-практической конференции, 23–25 ноября 2010 г., г. Екатеринбург / Рос. гос. проф.-пед. ун-т. — Екатеринбург, 2010. — С. 192–193.
15. Школьников С. П. Прически, головные уборы и украшения для сцены [Текст] : учеб. пособие для студ. театр. учеб. заведений / С. П. Школьников ; под ред. Г. И. Барышева. — Минск : Вышэйшая школа, 1975. — 224 с. : ил.
16. Шутова Т. В. Исторические аспекты профессиональной подготовки специалистов в области парикмахерского искусства, дизайна имиджа и стиля [Текст] / Т. В. Шутова, С. Н. Власенко // XXI век — век дизайна : материалы Всероссийской научно-практической конференции. — Екатеринбург, 2014. — С. 199–207.

References:

1. Baturchik, N. P. (1977). *Parikmacherskiye raboty* [Hairdressing work]. Minsk : Vysheyschaya shkola. (In Russian).
2. Deyvis, F. (1997). *Vash absol'yutnyy imidzh : kn. dlya politikov i biznesmenov, muzhchin i zhenshchin* [Your absolute image]. A. Borisov, ed. (V. Titkova, trans). (3rd ed., supplemented). Moscow : Vneshsigma. (In Russian).
3. Dyatlova, N. (2002). *Parikmacherskoye delo* [Hairdressing]. Rostov-on-Don : Feniks. (In Russian).
4. Kuleshkova, O. N., Chitayeva, O. B. & Butko, T. N. (2002). *Osnovy dizayna pricheski* [Basis of a hairstyle design]. Moscow : Izdatel'skiy tsentr "Akademiya". (In Russian).
5. Kravchenko, A. I. (Ed. & comp.). (2003). *Kul'tura i kul'turologiya* [Culture and culturology]. Moscow : Akademicheskij proyekt ; Ekaterinburg : Delovaya kniga. (In Russian).
6. Lubyans'ka, S. P. (2010). *Dyzayn zachisky* [Hairstyle design]. L. H. Vasylenko, ed. Kyiv : Kondor. (In Ukrainian).
7. Mikhaylov, D. M. (2016). *Korporativnaya kul'tura uchrezhdeniya sotsial'noy sfery* [Corporate culture of obshchestvennoy social sphere]. *Graduation qualification work*. Ekaterinburg. (In Russian).
8. Obolens'ka, I. I., Surhay, L. S. & Shevelyuk, S. B. (2005). *Perukars'ke mystetstvo* [Hairdresser's art]. V. F. Orlova, ed. Kyiv : Hramota. (In Ukrainian).
9. Prilutskaya, A. Ye. (2013). *Organizatsionnaya kul'tura i imidzh sovremennogo rukovoditelya* [Organizational culture and image of a modern leader]. (Part 2). Kharkov : Nats. aerokosm, un-t im. N. Ye. Zhukovskogo "Khar'k. aviats. in-t". (In Russian).
10. Prikhod'ko, L. S. (2005). *Imidzhbuilding kak proyektirovaniye uspeshnosti* [Imidzhbuilding as the design of success]. In XXI century — the age of design : proceedings of *I Vserossiyska nauchno-prakticheskaya konferentsiya (21–22 sentyabrya 2005 g.)* — *The 1st All-Russian Scientific and Practical Conference*, (pp. 122–125). Ekaterinburg. (In Russian).
11. Rezanova, N. Yu. (2013). *Lokon zhguchiy, lokon chernyy. Istoriya zhenskikh prichesok* [A lock of burning, a black lacon. The history of women's hairstyles]. Moscow : Zebra Ye. (In Russian).
12. Syromyatnikova, I. S. (2005). *Istoriya pricheski* [The history of the hairstyle]. (3rd edition, revised and enlarged). Moscow : RIPOL klassik. (In Russian).
13. Fill, Sh. (2013). *Pricheski : ot antichnosti do nashikh dnei* [Hairstyles from antiquity to the present day]. Ye. Yegorova. Moscow : KoLibri. (In Russian).
14. Khatuyeva, M. D. (2010). *Imidzh-dizayn kak metod formirovaniya sovremennogo spetsialista* [Image design as a method of forming a modern specialist]. In *Innovations in professional and vocational education : proceedings of 16-ya Vserossiyskaya nauchno-prakticheskaya konferentsiya (23–25 noyabrya 2010 g.)* — *16th All-Russian Scientific and Practical Conference*, (pp. 192–193). Ekaterinburg. (In Russian).
15. Shkol'nikov, S. P. (1975). *Pricheski, golovnyye ubory i ukrasheniya dlya stseny* [Stage hairstyles, headcoverings and jewellery]. G. I. Barysheva, ed. Minsk : Vysheyschaya shkola. (In Russian).
16. Shutova, T. V. & Vlasenko, S. N. (2014). *Istoricheskiye aspekty professional'noy podgotovki spetsialistov v oblasti parikmacherskogo iskusstva, dizayna imidzha i stilya* [Historical aspects of professional training of specialists in the field of hairdresser's art, design of image and style]. In *XXI Century — the Age of Design : proceedings of Vserossiyskaya nauchno-prakticheskaya konferentsiya — All-Russian Scientific and Practical Conference*, (pp. 199–207). Ekaterinburg. (In Russian).

Рецензент статті: Михайлова Р. Д., доктор мистецтвознавства, професор, Київський національний університет культури і мистецтв

Стаття надійшла до редакції 11.12.2017